

**NATURA LIBERALĂ A DREPTULUI
FUNDAMENTAL LA ÎNVĂȚĂTURĂ**

Rodica NICHITA

CZU: 342.733:37.014.1

r.nichita2012@yandex.ru

Drepturile fundamentale ale omului reprezintă totalitatea proprietăților și caracteristicilor normativ-structurate a existenței personalității care exprimă libertatea acesteia și totalitatea prerogativelor inalienabile și necesare vieții, relației cu societatea, statul, alte persoane [1, p. 205] reprezintă un sistem complex unic în care fiecare drept este în același timp o unitate de măsură independentă a libertății umane și o garanție a exercitării altor drepturi și libertăți. În acest sistem, nu există nicio ierarhie – indiferent de momentul apariției, gradul de dezvoltare în legislația națională sau importanța relațiilor sociale reglementate, drepturile și libertățile acordate sunt garantate în egală măsură. Pe lângă aceasta, fiecare drept al persoanei deține atât caracteristici comune acestui tip și individuale ce caracterizează în mod direct conținutul acestuia și determină acea măsură a libertății umane. Anume din acest motiv studierea unui drept specific în sistemul drepturilor omului reprezintă nu numai conturarea cercului raporturilor omului cu societatea, statul și alte persoane, dar și monitorizarea relației acestuia cu alte drepturi și libertăți, determinarea caracteristicilor sale.

Luând în considerare exclusiv momentul recunoașterii și afirmării dreptului **fundamental** la învățatură la nivelul dreptului internațional, precum și apariția sa în cadrul Constituțiilor naționale și al altor declarații de drepturi cu aplicabilitate teritorială restrânsă, am putea crede că nu suntem în prezența unui drept de primă generație. Cu toate acestea, chiar dacă dreptul **fundamental** la învățatură face parte formal din Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale, anumite componente ale sale îl transformă într-un drept cu o natură intersectorială [2, p. 22-23].

Natura liberală a dreptului **fundamental** la învățatură a precedat la nivelul discuțiilor filosofice natura socială a acestuia. Din punct de vedere istoric, percepția societății despre instruire, învățare și educație,

chiar dacă nu a fost înscrisă o referire formală la învățare în niciuna dintre declarațiile de drepturi ale secolelor XVIII și XIX, rolul învățării pentru emanciparea și exercitarea propice a drepturilor civile și politice a fost subliniat de autorii adepți ai filosofiei liberale, precum John Locke sau Jean-Jacques Rousseau. Într-adevăr, accentul pus pe libertate de-a lungul secolelor XVII și XVIII a sădit importanța instruirii, educației și învățării pentru formarea personalității și independenței inerente oricărei ființe umane [3, p. 6]. În opera cu titlul *Émile, ou de l'Éducation*, Rousseau descrie metaforic rolul învățării pentru dezvoltarea omului: „*Ne naștem slabi și avem nevoie de putere; ne naștem neputincioși și avem nevoie de ajutor; ne naștem mărginiți și avem nevoie de judecată. Ceea ce ne lipsește când venim pe lume, și de care avem nevoie mai târziu, ne este oferit prin educație*” [4].

Paradoxal, liberalismul care a condus la recunoașterea primei generații de drepturi ale omului a conștientizat importanța învățării pentru realizarea idealurilor atunci exprimate, însă în spiritul acestor idei liberale a considerat a fi de domeniul spațiului privat modul de oferire a mijloacelor educaționale. Cu toate acestea, crearea statelor moderne a reprezentat momentul în care învățarea, educația și instruirea a încetat să mai reprezinte o chestiune privată, statele asumându-și rolul principal în oferirea acesteia, într-un cadru organizat. O cauză care a determinat schimbarea produsă o reprezintă faptul că în lipsa implementării unui sistem generalizat de instruire și asigurării accesului în masă al cetățenilor, realizarea celorlalte drepturi civile și politice devenea un deziderat greu de atins [5]. O educație privată era apanajul cetățenilor proveniți din categoriile favorizate ale societății, ori asta contravenea principiului liberei dezvoltări a personalității tuturor cetățenilor. Așa cum însuși Rousseau afirma în opera mai sus citată, fără libertate nu există adevărată voință, fără șansa unei educații, oamenii nu pot atinge nivelul de libertate necesar pentru a se rupe de constrângerile predeterminate ale condiției sociale în care s-au născut. Nevoia unei instruirii și învățări seculare era astfel urgentă pentru coerența acestor idei liberale prevalente [3, p.12]. Dreptul fundamental la învățătură și libertatea individuală se înscrie în categoria drepturilor civile și politice doar în mod parțial, în ceea ce privește aspectul liberal

al învățării. Viziunea liberalistă care domina secolul al XIX-lea a impus principiul conform căruia învățământul trebuia să fie, în primul rând, liber. Libertatea părinților sau a tutorilor legali ai copiilor de a alege pentru aceștia o instruire conformă cu propriile convingeri, precum și de a alege alte instituții de învățământ decât cele de stat sunt recunoscute. Suntem, astfel, în prezența unei obligații negative din partea statului, care trebuie să respecte aceste libertăți. Mai mult, libertatea învățării semnifică nu doar libertatea destinatarilor învățării, ci și o libertate a furnizorilor serviciilor educaționale. Ne referim aici, pe de o parte, la dreptul recunoscut oricărei persoane de a înființa instituții de învățământ, altele decât cele de stat, respectând anumite standarde care vizează aspectul calitativ al învățării, precum și, pe de altă parte, libertatea academică, *lato sensu*, a profesorilor și a instituțiilor de învățământ, în mod special cele din categoria învățământului superior.

În virtutea acestor aspecte ale dreptului fundamental la învățătură, putem afirma că suntem în prezența unui drept ce nu poate fi exclus din categoria drepturilor omului din prima generație. Dreptul fundamental la învățătură se manifestă a fi un act liber al indivizilor, al titularilor săi. În același timp, dreptul fundamental la învățătură este și un act liberator („*freedom-forming act*”) [6, pct. 61], în măsura în care scopul declarat al acestuia este deplină dezvoltare a personalității umane, precum și prin faptul că „prin instruire, educație și învățarea orice persoană trebuie să devină capabilă de a juca un rol util într-o societate liberă”, așa cum prevede Pactul Internațional cu privire la Drepturile Economice, Sociale și Culturale. Ceea ce înscrie dreptul la învățătură în categoria drepturilor din primă generație, cel puțin parțial, nu este atât faptul că o parte dintre aspectele acestui drept fundamental implică o obligație negativă din partea statelor, cât faptul că suntem efectiv în prezența unei libertăți, în sensul consacrat de această categorie de drepturi ale omului [7].

Cu toate acestea, în ultima perioadă ne-am confruntat cu numeroase provocări și într-un fel, peste noapte, modul de a trăi, de a lucra și de a gândi s-a schimbat. Progresul general al civilizației, cercetările și descoperirile recente ne-au făcut suficient de alfabetizați, cât și capabili

să gândim critic despre informațiile pe care le primim, să înțelegem viteza progresului societății și să acordăm mai multă atenție dobândirii și stăpânirii abilităților legate de gândirea critică, sănătate și alfabetizare digitală ce urmează a fi promovate, continuă încă de la vârsta fragedă nu numai prin sistemul de educație formală, cât și prin educația non-formală. Cunoașterea este putere, iar abilitățile personale cognitive și sociale au o importanță crucială în viața de zi cu zi și permit îmbunătățirea calității vieții, reușind cu succes să depășească toate provocările și schimbările bruște din societate.

Referințe:

1. DOGARU, I. *Drepturile omului și libertățile publice*. Chișinău: Zamolxe, 1998. 230 p.
2. FERNANDEZ, A. și NORDMANN J.D., *Right to education: survey and prospects*, Documentul UN cu nr. E/C.12/1998/14, 1998, pct. 22-23.
3. MORGAN, A. *The protection of the right to education in international, European and inter-American human rights system*. Budapesta: Central European University, 2012. 57 p.
4. ROUSSEAU, J.J. *Émile, ou de l'Éducation* 1762, Édition électronique réalisée avec le traitement de textes Microsoft Word 2001 pour Macintosh, 129 pag, site: http://classiques.uqac.ca/classiques/Rousseau_jj/emile/emile_de_education_4.pdf accesat la data de 25.08.2016.
5. DELBRUCK, J. The right to education as an international human right. In: *German Yearbook of International Law*, 1992, no. 35, p. 104.
6. MEHEDI, M. *The Realization of the Right to Education, Including Education in Human Rights. The Content of the Right to Education*, Documentul UN nr. E/CN.4/Sub.2/1999/10, 1999, pct. 61.
7. NICHITA, R., CÂRNAȚ, T. *Dreptul la învățătură – pilonul progresului și reformării învățământului*.